

Dorota Michułka

Edukacja nieformalna.

Polonista jako lider i animator społeczności lokalnej, czyli nowe wyzwania humanistyki XXI wieku¹

O potrzebie kształcenia w zakresie edukacji nieformalnej

W dzisiejszych czasach, oprócz kształcenia sformalizowanego i zinstytucjonalizowanego coraz powszechniejsza staje się edukacja nieformalna, którą zdobywamy w życiu codziennym, w pracy organizowanej dla potrzeb tych, którzy najbardziej tego oczekują. Badania współczesnego rynku wykazują, iż lokalna społeczność – niedostatecznie zintegrowana – potrzebuje nowych liderów, animatorów, ludzi kreatywnych i z inwencją, aby idąc tropem lokalnych preferencji i problemów, tudzież wykorzystując pozytywne i mocne strony życia kulturalnego (np. ślady historii, obecność miejscowych twórców, artystów i pisarzy, lokalny folklor), mogli oni zainspirować określone grupy ludzi do wspólnych konstruktywnych działań. Uważamy, iż absolwent filologii polskiej jest wyposażony w dużą wiedzę o charakterze interdyscyplinarnym i jest w stanie podołać wyzwaniom współczesnego świata odwołującego się do potrzeb kulturalnych na poziomie lokalnym. Posiada przede wszystkim duże zaplecze jeśli chodzi o sprawności językowe na poziomie pisarskim i oratorskim (mówienie), a także reprezentuje świadomego (edukowanego, krytycznego i selektywnego) odbiorcę kultury. Jest w stanie zatem, gromadząc informacje na temat nowych wyzwań rzeczywistości w zintegrowanej Europie w czasach globalizacji, prowadząc dyskusje na temat dialogu międzykulturowego, opierać się na praktyce komunikacji społecznej, także medialnej, przygotować grupy ludzi (młodzież i dorosłych) do prowadzenia działalności na różnych poziomach (społecznych, wychowawczych i kulturowych) oraz przewodzić takim grupom, integrując uczestników procesu działań nieformalnych i angażując ich w różne lokalne inicjatywy.

Oczywiście należy dodać – a jest to sprawa jedna z najistotniejszych – iż działalność taka, opatrzona terminem ‘edukacja nieformalna’ czyli „uczenie przez praktykę”, ma zaspokajać potrzeby społeczności lokalnych w sferze pozarządowej, „trzecim sektorze”, który w dzisiejszej polskiej rzeczywistości nie tworzy jeszcze miejsc pracy, ale podsuwa wiele tematów i problemów, które wymagają praktycznych rozwiązań. Opiera się on w głównej mierze na wolontariacie i pozwala przede wszystkim na zdobywanie doświadczenia, które w ramach nowych unijnych koncepcji edukacyjnych wiążą się z kształceniem ustawicznym (nauką przez

¹ Jest to program nowej specjalności na filologii polskiej na Uniwersytecie Wrocławskim.

całe życie). Dodatkowym argumentem przemawiającym za taką koncepcją edukacji będzie współpraca ludzi w różnym wieku (dzieci, młodzieży i dorosłych) oraz kwestie porozumiewania się między nimi w tzw. linii poziomej (wszyscy są partnerami), a nie pionowej (układ mistrz-uczeń). Zatem zasada działania tzw. grup zadaniowych i kooperacji (prawdziwego partnerstwa) stają się tu nadrzędne. Podział ról w takich grupach może wynikać m.in. z predyspozycji psychofizycznych, zaplecza intelektualnego i wiedzy, jaką posiadają uczestnicy realizowanego zadania (np. lider – osoba z cechami przywódcy, organizator poszczególnych mniejszych zadań, koordynator działań, obserwator, sekretarz).

Wiedza zdobywana w trakcie realizacji programu *Polonista jako lider i animator społeczności lokalnej* będzie wiązać się niewątpliwie z zagadnieniami dotyczącymi społeczeństwa obywatelskiego. Świadomość bycia obywatelem kraju i obywatelem lokalnej społeczności (nie zawsze jednorodnej kulturowo, religijnie czy jednolitej pod względem materialnym) będzie tu niezmiernie istotna. Dopiero wtedy zrozumienie lokalnych potrzeb, konieczności integracji społecznej, zapobieganie wykluczeniu i izolacji społecznej, wyrównywanie szans edukacyjnych poprzez nowatorskie metody przekazywania informacji oraz motywowania ludzi do pracy (często nowej pracy) przełożone zostanie na wymiar praktyczny. Celem kształcenia stanie się m.in. umiejętność zakładania fundacji i stowarzyszeń oraz poznanie sposobów ich funkcjonowania. W ramach naszego programu pokazujemy również związki z edukacją formalną (np. ze sferą biznesu), w tym ze szkolną edukacją polonistyczną, duży nacisk kładąc na możliwości, jakie współczesnej szkole daje stosowanie doświadczeń edukacji nieformalnej i kontakty z organizacjami pozarządowymi. Wszystkie te działania zakładają odpowiednio rozumianą kooperację i pracę w grupie głównie metodą projektów.

Do ważnych zagadnień, które należałoby przedyskutować, zaliczymy tu edukację regionalną (i związaną z tą kwestią tożsamość regionalną, narodową i europejską), współczesne życie kulturalne, programy internetowe, gromadzenie, tworzenie i przekształcanie informacji, wprowadzenie do teorii i praktyki badania rynku, zarządzanie i finansowanie, kompetencje interpersonalne i obywatelskie, zmysł przedsiębiorczości, świadomość kulturową, porozumiewanie się między ludźmi – dialog, nauczanie języków obcych, wspólne europejskie cele edukacyjne i współpraca międzynarodowa (Socrates, Młodzież w działaniu, Leonardo da Vinci), portfolio (rozumiane tu jako dążenie do uczciwej samooceny), związki edukacji z gospodarką, zależności pomiędzy ogólnoeuropejskimi dokumentami i projektami edukacyjnymi w szkole w obszarze edukacji międzykulturowej (np. prawa człowieka, prawa mniejszości narodowych, przeciwdziałanie rasizmowi, ksenofobii, antysemityzmowi), możliwości wykorzystania funduszy europejskich dla edukacji w Polsce, statuty, umowy, organizacje pozarządowe, stypendia i programy dotacyjne, nabywanie umiejętności tworzenia projektów i wypełniania wniosków dotacyjnych.

Rozbudowane kwestie w ramach programu niesie zagadnienie społecznej komunikacji interpersonalnej i mediów, a w tym m.in. negocjacje, kreowanie wizerunku, tekst, dyskurs, perswazja, manipulacja, ideologia, słowo, obraz i język ciała w komunikacji medialnej, przekazy werbalno-wizualne (semiotyczna analiza mediów), medialny obraz świata (podstawy analizy zawartości i treści przekazów medialnych), wiadomości dziennikarskie – obiektywizm i subiektywizm jako strategie dyskursywne.

Zmiany w myśleniu o edukacji – związki edukacji nieformalnej z formalną – sugestie unijne

Przemiany demograficzne i społeczne sprawiają, że relacje między pokoleniami stają się coraz bardziej złożone – społeczeństwa się starzeją, a młodość staje się dobrem. Nowa „umowa społeczna” między generacjami pokazuje, że to młodzi mają większy potencjał edukacyjny i są „szansą na przyszłość”. Nową ideą europejską jest zasada, iż w społeczeństwach opartych na wiedzy edukacja i doksztalcanie muszą się stać międzypokoleniowym wspólnym projektem.

Dzisiaj młodość trwa dłużej niż kiedyś – wydłużają się bowiem ścieżki edukacyjne; uczniowie uczą się samodzielnie (*autonomous learning*), nie interesuje ich „przymus szkolny”, w szkole zdobywa się kredyty i dyplomy, ale szkoła nie odnosi sukcesu w motywowaniu młodzieży do uczenia się.

Nowoczesne społeczeństwa wielokulturowe muszą zadbać o edukację nie tylko dla rodaków, ale także dla imigrantów, „nowych przybyszów” z etniczno-kulturowych mniejszości. Celem nadrzędnym nowoczesnej edukacji stanie się zatem przeciwdziałanie społecznej segregacji (przygotowanie młodych ludzi pod względem społecznym i ekonomicznym do samodzielnego życia). Tradycyjny (szkolny) system kształcenia i rynek pracy znajdują się daleko od siebie, dlatego edukacja nieformalna, poprzez np. badanie rynku pracy lub znalezienie (stworzenie) sobie miejsca pracy, może stać się atrakcyjna.

Edukacja, jak wiadomo, jako centralny problem polityczny – poddawana ciągłym reformom i eksperymentom – stała się nadrzędnym tematem debat w wielu krajach. Dyskusje na temat edukacji docierają do wielu „poziomów” społecznych: uczestniczą w nich zarówno nauczyciele i rodzice, jak i rady gmin, prezydenci miast, wojewodowie, kuratorzy oświaty, egzaminatorzy z różnych komisji, politycy, także młodzież, która czynnie angażuje się w dyskusje na temat różnych kwestii dotyczących kształcenia. Idea edukacji nieformalnej w sposób pełniejszy niż w tradycyjnym systemie szkolnym i z wewnętrzną motywacją uaktywnia młodych, daje im możliwość bycia pełnoprawnymi obywatelami i uczestnikami życia społecznego.

Manuela du Bois Reymond (Leiden, Holandia) twierdzi, iż zmiany w sposobie myślenia o istocie edukacji wypływają z procesu transformacji europejskich społeczeństw industrialnych w postindustrialne, z podkreślenia wiodącej rangi wiedzy i jej roli w rozwoju gospodarczym oraz we wzroście zamożności obywateli. Wciąż istotny będzie tu wymagany dialog społeczny co do koncepcji i procesu edukacji. Dialog ów obejmowałby w przyszłości kombinację kilku strategii uczenia się, np. kształcenia autonomiczno-selektywnego, umożliwiającego samosterowanie procesem nauki (*self-regulated learning*), kształcenia kontekstowego (*context learning*), doksztalcania się przez całe życie/ kształcenia ustawicznego (*long life learning*), uczenia incydentalnego (*informal learning*) oraz kształcenia nieformalnego (*non-formal learning*) [(raport opracowany na zlecenie Sekretarza Generalnego Rady Europy (Council of Europe/ Directorate of Youth and Sport)]. Celem staje się tu uaktywnianie działań całych systemów edukacji.

Zdynamizowanie systemów edukacji przez współdziałających partnerów – sugeruje Komisja Europejska do Spraw Edukacji – stwarza możliwości dla osobistej samorealizacji, osiągnięcia najwyższego poziomu edukacji wymaganej przez nową konkurencyjność, jak też udostępnia wszystkie środki integracji ze społeczeństwem.

Najważniejsze wytyczne związane są z wyraźniejszym nastawieniem systemów edukacji (i działań edukacyjnych) na użytkowników; na zwiększenie produktywności i efektywności; podniesienie statusu pracy wykonywanej przez pedagoga i kierownika instytucji (w tym lidera stowarzyszenia czy fundacji i wykorzystanie jego wiedzy humanistycznej); ewaluację umożliwiającą reorganizację dzięki efektowi zwierciadła i ułatwienie użytkownikom podejmowania uzasadnionych wyborów; jeszcze większego otwarcia na wszystkie rodzaje współdziałania.

Współczesny szybki rozwój rzeczywistości kreuje dwie grupy ludzi, którymi trzeba się zająć:

- ludzie, którzy staną w obliczu międzynarodowego współzawodnictwa (z wysokimi lub niższymi kwalifikacjami specjalistycznymi) wobec analogicznych specjalistów z innych regionów świata;
- ludzie, którzy zostaną wykluczeni ze społeczeństwa uczącego się, ponieważ brak im środków, aby się do niego dołączyć.

Istotne kwestie w działaniach partnerów to: produktywność, efektywność, rzetelna ewaluacja i klarowne jej procedury oraz jasne kryteria osiągnięć. Tu Europa i edukacja nieformalna powinna wyznaczyć czytelnie priorytety oparte na zasadach wyznaczonych przez poszukiwanie jakości i jej ocenę, co pozwoli na określenie kryteriów miary osiągnięć i ich konsekwencji w społecznym i zawodowym życiu poszczególnych jednostek.

W edukacji formalnej są nimi nauczyciele, w nieformalnej mogą stać się nimi liderzy i animatorzy tych działań oraz grupy uczestniczące w nich. Wiedza i kompetencje oparte są tu bowiem na wymianie praktycznych doświadczeń, wspólnym rozwiązywaniu problemów, rejestrowaniu, analizie i rozpowszechnianiu różnych działań i pomysłów, nowatorstwie, kreatywności i innowacjach. Uważamy, że program *Polonista jako lider i animator społeczności lokalnych. Edukacja nieformalna* realizowany na wrocławskich studiach polonistycznych ma szansę powodzenia, a jako specjalność z wielogodzinną praktyką w fundacjach i stowarzyszeniach może absolwentom studiów humanistycznych odnaleźć się w ponowoczesnym, wielokulturowym świecie.

Informal education: the Polish teacher as a leader and animator of the local community, or the new challenges of the 21st century humanities

Abstract

Polish philology-oriented knowledge is an interdisciplinary area. Therefore a good Polish philology researcher should combine language- and literature-related skills, but also, especially nowadays, cultural, medial and social skills. A specialist major offered at the Polish Philology Department covers the newest trends and methods of social integration embraced in numerous EU countries, as well as needs resulting from the rapid development of medial communication techniques and intercultural discourse in the united Europe. First of all, it emphasizes possibilities of a Polish philology-oriented knowledge in the area of recognizing local community's needs and their fulfilment through activities undertaken in a non-governmental area, e.g. through establishing foundations and societies creating bases for a civil society.